

HUUB OOSTERHUIS

ALLES
VOOR
ALLEN

EEN NIEUWE CATECHISMUS

samengesteld door Kees Kok

UITGEVERIJ KOK – UTRECHT

Derde druk, oktober 2017

© 2016 Uitgeverij Kok

Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

www.kok.nl

Omslagontwerp: Geert de Koning

Opmaak binnenwerk: Garage BNO

ISBN 978 90 435 2798 9

ISBN e-book 978 90 435 2799 6

NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een andere catechismus

Veel mensen die in christelijke kerken zijn opgegroeid, valt het moeilijk om aan zichzelf te bekennen dat ‘het christelijk geloof’ hen niets meer zegt. Geloven betekent oorspronkelijk: vertrouwen schenken en goede hoop hebben; wat het betekent tussen mensen in vriendschap en liefde. Een grote liefde is een groot geloof.

Vijfenzeventig jaar geleden, in 1941, verscheen de *Catechismus* van de hand van Frits van der Meer, priester, literator en kunsthistoricus. In het voorwoord schreef kardinaal J. de Jong: ‘Sinds enigen tijd was er in onze taal geen oorspronkelijk boek meer verschenen dat den gehelen geloofsinhoud op systematische wijze in kort bestek behandelde...’ Het is een ouderwets rooms-katholiek monument.

In de zestiger jaren na het Tweede Vaticaans Concilie ontstond behoefte aan een nieuwe verwoording van de ‘gehele geloofsinhoud’. Die kwam er in 1966, vijftig jaar geleden: *de Nieuwe Katechismus* (nu met een K), in opdracht van de Nederlandse Bisschoppenconferentie vervaardigd onder hoofdredactie van prof. Piet Schoonenberg s.j. Volgens het voorwoord was het doel van deze Katechismus om ‘het eeuwige geloof te verkondigen in een eigentijdse vorm’. Hij is in verschillende talen vertaald – maar viel niet in de gratie bij de Vaticaanse theologen. In de jaren negentig van de vorige eeuw verscheen de door het Vaticaan goedgekeurde *Catechismus van de Katholieke kerk*.

Intussen groeide in leerhuis, liturgie en prediking van de *Ekklesia Amsterdam*, in 1960 door Jan van Kilsdonk s.j. opgericht als *Amsterdamse Studentenekklesia*, geleidelijk een nieuwe, ondogmatische visie op het 'christelijk geloof'. Dat gebeurde vanuit een hernieuwde omgang met de hele bijbel, met name met de Joodse Schrift die daar als 'Oude Testament' het grootste deel van uitmaakt. Huub Oosterhuis was en is de belangrijkste woordvoerder van deze bijbels-theologische herinterpretatie. Daarbij onderging hij zeer uiteenlopende invloeden van Joodse, protestantse en katholieke zijde: van Abel Herzberg en Yehuda Ashkenasy, de bijbelse theologie van de Amsterdamse School, de Latijns-Amerikaanse bevrijdingstheologie, en de politieke bijbeluitleg van Ton Veerkamp.

Uit zijn vele publicaties, preken en overwegingen, heb ik in overleg met de auteur, nu vijfenzeventig jaar na de klassieke en omvangrijke *Catechismus* van Frits van der Meer en vijftig jaar na *De Nieuwe Katechismus*, onder de titel *Alles voor allen* een 'nieuwe catechismus' gedistilleerd. Daarin wordt geprobeerd, zonder aanspraak op systematische volledigheid, aan de hand van het 'Grote Verhaal' van de Joodse en van de 'messiaanse' ('oerchristelijke') traditie, antwoorden te vinden op de eeuwige vragen van vandaag. Voorbij aan het onderscheid katholiek-protestant. Voor alle mensen van goede wil.

Kees Kok, 1 november 2016

Geloofsboek

1

Veel mensen die in christelijke kerken zijn opgegroeid, valt het moeilijk om aan zichzelf te bekennen dat ‘het christelijk geloof’ hen niets meer zegt en volstrekt geen richting geeft aan hun vaak onvervulde en verwarde leven. En tegelijkertijd voelen zij een grote behoefte aan verbondenheid, en een grote energie tot overgave en inzet; overgave aan iets dat groter is dan zichzelf; zij willen horen bij... en geloven in...

Geloven is een lastig woord. Voor de een klinkt het naar grote stelligheid, hogere kennis, voor de ander naar simpelheid, vage gevoelens en mooie muziek.

Geloven betekent oorspronkelijk: vertrouwen schenken, krediet geven en goede hoop hebben; wat het betekent tussen mensen in vriendschap, in liefde: ik houd van je, ik vertrouw me aan je toe, ik geloof in ons. Geloof en liefde zijn stam- en geestverwante woorden, in het Engels is dat nog hoorbaar: I believe, I love. Een grote liefde is een groot geloof, en een grote opluchting – alsof je ontkomen bent aan een eenzame afgrond; alsof je uit ballingschap bevrijd bent; en zo is het ook. De dichteres Vasalis heeft daarover geschreven, over ‘de vrijheid van een grote liefde, die plaats voor wanhoop laat en twijfel en gemis’.

2

Ik zie mensen die willen horen bij... en geloven in...

Ik zie hoe ze zich inzetten en geven voor meer, veel meer dan hun eigenbelang. Ze zijn van een oud geloof afgevallen, dat oude wijd verbreide geloof in Blind Noodlot en Stom Toeval, in goden en machten, de markt en de beurs – ze geloven niet meer dat deze wereld vol methodieken van uitbuiting en vernedering en pijn de enig mogelijke wereld is – ze geloven niet meer dat ook maar iets in deze wereld onwrikbaar en natuurnoodzakelijk is, kindersterfte, aids, het bittere onrecht van de armoede en dus, als gevolg daarvan, het bittere geweld. Zij zijn van plan een andere wereld te maken, stukje bij beetje, dag na dag; zij trekken een spoor van andere, nieuwe wereld door deze oude heen. Ik zie hun grote liefde, en ik geloof mijn ogen.

En ik heb een boek, of liever: een boek heeft mij. Dat joodse boek Bijbel met zijn woorden over recht en vrede en alle dingen nieuw. En ik herken ze in elkaar, dat boek in die mensen, die mensen in dat boek – ik herken dezelfde grote liefde, inclusief wanhoop, twijfel en gemis; ik zie en lees hetzelfde geloof, dezelfde intuïtie: dat wij niet voor de afgrond zijn gemaakt.

*Gelezen heb ik wat geschreven staat,
mij toevertrouwd aan onbewezen woorden:
niet voor de afgrond hebt Gij ons gemaakt.
Wegen ten leven hebt Gij mij doen kennen
(psalm 16)*

Onbewezen woorden; maar opgeladen met de kracht van eeuwenlang gescherpte intuïtie, met eeuwenlang doorgegeven hoop tegen wanhoop: 'niet voor de afgrond'. Zoals ik niet uit de oerknal kom, maar uit een hand – ja óók uit de oerknal, het zal wel,

maar ook, en meer, uit een hand; dezelfde die de zeeën op hun plaats heeft gelegd en de sterren aan het firmament bevestigd. En die hand laat mij niet vallen in de afgrond – dat is de grote intuïtie. Dat het laatste woord van de wereldgeschiedenis niet aan het godenpaar Blind Noodlot en Stom Toeval zal zijn maar aan de Naam ‘Ik zal er zijn’, die er was in den beginne. Vanuit die grote intuïtie is het boek geschreven van Abraham en Mozes en Jezus – en wordt het geleefd, in en buiten alle christelijke kerken, hoop tegen wanhoop.

3

Wie, bij tijd en wijle, van week tot week ter kerke gaat, hoort daar woorden die ontleend zijn aan de joodse Heilige Schrift, het bijbelse geloofsverhaal. Wat is, als het goed is, een kerk? Een plaats waar wij deel krijgen aan de kracht van de Schrift, aan het levensonderricht dat daar geschreven staat. Thora, antwoord op de vraag: wat moeten wij doen om niet vergeefs en zonder zin, maar menswaardig te leven.

Het Hebreeuwse woord ‘Thora’ wordt doorgaans in het Nederlands vertaald met ‘wet’. Maar dat is een te armzalige weergave die ons op de gedachte zou kunnen brengen dat het in de joodse bijbel om het onderhouden van geboden zou gaan, daarentegen in de ‘christelijke’ bijbel om de liefde; de God van Mozes zou dan vooral een strenge wetgever zijn, de God van Jezus een liefdevolle vader. Maar dat is een misverstand. De Thora is een liefdesleer, liefde vooral ook in de betekenis van ‘solidariteit’.

In de bijbel wordt het menselijk bestaan verbeeld en bezongen vanuit de hoop. Herinner je het verhaal over de schepping van de mens. Ten dage dat God aarde en hemel maakte, boetseerde hij de mens uit het stof van de aarde, en levensadem blies hij in zijn neus. Hij plantte een tuin, plaatste daarin de mens, en

sprak 'Het is niet goed dat de mens alleen is'. Toen schiep hij 'de ander' – en toen werd wat nu nog is en altijd weer worden moet: mensen elkaar tot naaste, tot antwoord en ogen, tot bron van hartstocht en vrede.

Zo luidt het verhaal van onze oorsprong en bestemming.

Het is in mensen gezien voordat het opgeschreven werd. Het komt van beneden: wat mensen geleefd hebben, moeizaam van dag tot dag, is verhaal en lied geworden. Eeuwenlange levenservaring is verdicht tot deze beelden van begin: twee mensen die, zo staat het in de oorspronkelijke tekst van Genesis, het boek der schepping, tegenover elkaar, elkaar tot hulp zijn, en die in hun overgave aan elkaar niet beschaamd worden. Zo is het bedoeld, menen de dichters van het boek der schepping, en ze beelden dat uit door te vertellen hoe het is begonnen.

De Heilige Schrift is een neergeschreven weg, een weg van woorden: woorden om te doen. Een 'leerboek' voor levens- en geloofsvernieuwing: aan de hand van het bijbelse levensondericht probeer ik de hoop te hervinden, het ideaal hoog te houden – en laag, praktisch, met voeten in de aarde. 'Thora' is visioen en leefregel van dag tot dag. Wat is de lage, nederige leefregel die aan dat hoge ideaal, mensheid-in-licht, gewaagd is? 'Heb liefde tot je naaste die is als jij, jouw gelijke': dat woord geldt in de joodse traditie en bij monde van Jezus als de kortste samenvatting van heel de Thora.

Een kerk is een plaats waar deze Schrift gezongen wordt, gelezen, gespeld, uitgelegd, toegepast; gevierd 'in taal en teken'; en steeds opnieuw ondervraagd. Mensen die bijeenkomen om deel te krijgen aan de inspiratie en 'geest' van de Schrift, om bij die overgeleverde woorden bemoediging en licht te vinden, en zo

mogelijk steun en herkenning bij elkaar, zij noemen zich van oudsher een ‘gemeente’, een ‘bijeenvoning’ onder de hoede van het woord, een ‘ekklesia’: bijeengeroepen en deelgenoten in één-zelfde roeping.

4

Een stad van vrede, een nieuwe aarde, is het ‘uiteindelijke’ waar het verhaal van de Schrift naar toe geschreven is. Maar het begint in de diepste diepte van ellende, met de beschrijving van onderdrukking en uitbuiting, knechtschap – een lot waaraan tot op vandaag miljoenen zijn overgeleverd, mensen zoals wij, kinderen als onze kinderen. Lees de eerste hoofdstukken van het bijbelse boek Exodus-Uittocht: men stelde opzichters over hen aan die hen onderdrukten: dwangarbeid; die hen sloegen en hun leven verbitterden met harde dienst en hen tot slaven maakten.

En het geschiedde, in die vele dagen, in die vele jaren:

de koning van Egypte stierf.

Maar de kinderen van Israël zuchtten, vanuit hun dienst.

*Zij schreeuwden en hun roepen om hulp
steeg omhoog naar God, vanuit de dienst.*

God hoorde hun geschreeuw.

*God gedacht zijn verbond
met Abraham, met Izaäk en met Jakob.*

God zag de kinderen van Israël.

God wist. (Exodus 2:23-25)

Het is vandaag geen andere wereld, het zijn dezelfde mensen. Harde, zachtaardige, bange, moedige, mooie, vreeswekkende, onberekenbare. Wie de bijbel leest, herkent ze. Hoeveel wij ook niet begrijpen van die uitheemse verteltrant en beeldspraak, wij verstaan dat het gaat over mensen zoals wij, van dezelfde stof gemaakt; met ogen die proberen te zien wat er te zien is – maar

nooit heeft iemand God gezien, toen niet en tot op heden niet. Hoe die-van-toen met hun verborgen God zijn omgegaan, hoe zijn woord in hen heeft doorgewerkt en hun inzicht en blikrichting veranderd, dát staat geschreven en dát is herkenbaar tot op vandaag. De vertroosting der Schrift.

5

De joodse bijbel is de diepste en sterkste laag van de christelijke traditie. ‘Bron van levend water’ wordt de levensleer van de Thora genoemd in de bijbel zelf, ‘brood uit de hemel’, leeftocht in de woestijn.

Uit deze bron heeft de gemeente van Jezus’ volgelingen altijd gedronken; dit brood heeft zij tijdens haar samenkomsten gebroken en uitgedeeld. In een vroeg-christelijk lied van rond het jaar 120 wordt het besef uitgesproken dat ‘wij’ (niet-joden) deel hebben gekregen aan ‘de wijsheid en het leven’ van Israël – met een geliefd beeld uit psalmen en profetenliederen wordt Israël ‘de heilige wijnstok David’ genoemd.

*Gezegend zijt Gij, Enige, God,
omwille van David uw heilige wijnstok
waaraan Gij ons deel hebt gegeven
door Jezus uw dienstknecht.*

‘Wij’, kinderen van de ‘heidenen’ (of, minder beladen woord, van de ‘volkeren’), wij zijn geënt op de ‘edele olijf’, schrijft Paulus in zijn geduchte brief aan de ekklesia van Rome. ‘Jullie hebben deel gekregen aan het sap van de olijf’, aan de levenskracht van Israël. Of, in een ander beeld: wij zijn op de weg van de Thora gekomen door Jezus; hij is ons voorgedaan op die ‘eeuwige’ weg. Dat Israëls God onze God wil zijn, weten wij door hem. En heel die traditie tot op vandaag, hoe verward en versuft soms ook,

raadt ons aan de geschriften van Israël te lezen als tot ons, nú, gericht.

Wie de woorden van de Thora in zijn hart draagt, draagt 'het land' in zijn hart. Uit kracht van die liefdesleer hebben mensen oases geplant in de woestijn. 'De steppe zal bloeien, de steppe zal lachten en juichen', uit kracht van de Thora. Wie de woorden niet doet, zich niet laat leiden door het beginsel der gerechtigheid, verspeelt het land, maakt er weer woestijn van. Hoor Israël. Hoor jij die dit leest.

God

Wat heet god?

1

Wat is de gangbare betekenis van het woord 'god' in woordenboeken, enquêtes en publieke opinie? Opperwezen. Almachtig. Streng. Beloont en straft – altijd een Hij, soms een Het, dat wordt al gauw Het Noodlot. Het merendeel van de kleine 50 procent Nederlanders die zeggen in zoiets als een 'god' te geloven, kan niet helder zeggen wat ze dan geloven. Of wat 'geloven' is, hoe ze dat doen, hoe ze daarop gekomen zijn. De meesten verdwalen in hun eigen bewoordingen en spreken zichzelf tegen: die strenge almachtige is een groot raadsel, je kunt het niet begrijpen allemaal – en dat is dus 'geloven'.

2

De Nederlandse 'bevrijdingstheoloog' Ton Veerkamp zegt in een interview uit 1987: 'Als het goed is analyseert de theologie wat mensen zeggen over god: wat wordt door wie 'god' genoemd? In elke maatschappij, sinds mensenheugenis, is sprake van 'goden'. 'God' is een woord voor dat wat in een samenleving het hoogst genoteerd staat, waar mensen achteraan lopen, wat de dienst uitmaakt. Werkelijke theologie stelt de vraag: wat en wie functioneert hier en nu als god: het kernwapen, de chip, het vrijmarktmechanisme? Maar ook: de meerwaardigheid van de man, of van de Europese beschaving, het blanke ras – verzin maar, of liever: kijk maar. Niemand noemt een van deze zaken 'god'. Maar des te beter functioneert dit allemaal beurtelings als god. Niemand heeft in de gaten dat dit de goden zijn waar wij achteraan rennen. Je moet als theoloog 'de goden' identificeren

om ze te kunnen ontmaskeren. Je moet laten zien aan welke ‘goden en machten’ mensen ten prooi zijn, en uit welke machtsgebieden wij bevrijd moeten worden.’

In de bijbel, dat boek dat zo’n grote invloed zou hebben gehad op onze westerse cultuur, wemelt het van opperwezens, machthebbers, heer-en-meesters, farao’s, keizers en koningen die mensen onderdrukken, uitbuiten, uitstoten, ‘doordraaien op de vaalt’ schreef de Chileense dichter Pablo Neruda. ‘Wemelen’ is een te aardig woord voor al die intrigerende, elkaar naar de kroon stekende, elkaar van de godenberg afduwende, vechtend over de aarde stormende goden en godinnen, sterke mannen, ijzeren dames. Er is er maar een die volgens het bijbelse verhaal ‘god’ genoemd mag worden. Een god zonder gestalte, onbeeldbaar. Enkel stem.

3

Bestaat God – wat denk je? Ja wat denk ik, mooie verhalen, het zou mooi zijn als het allemaal waar was. God? Ik denk van niet, maar ik wou van wel, soms voel ik van wel – maar je weet het niet – een almachtige? Nooit iets van gemerkt. Enzovoort. De bijbel heeft het over goden die bestaan. Goden zijn ‘machten over mensen’. Goden zijn mensen die het bestaan andere mensen met zweepen te slaan. De ijzeren wet dat ‘wie zwak is sterft, wie sterk is overleeft’ is een ‘god’. Het recht van de sterkste is een ‘god’; en dat het in de wereld nog altijd zo gesteld is dat weinigen leven ten koste van velen – dat is de macht van een hele goden- en godinnenclan. Al die onwrikbare wetmatigheden-dwangmatigheden worden gepersonifieerd in ‘goden’. Ze heten in de bijbel ‘bezitters, gebieder, heer’, maar ze worden uitgescholden voor nikkers, leeghoofden, nietswaardigen. Ze leiden tot ‘niets’, beter gezegd: tot vernieling van aarde, vernietiging

van mensheid. Maar dat ze 'bestaan' is zo zeker als de ellende van de onderdrukten zichtbaar is.

Tegen die goden in 'bestaat' er een wiens Naam onuitsprekelijk is, die zonder gestalte is, onbeeldbaar, enkel stem. Stem die je roept 'Waar ben je, waar is je broer? Wat doe je? Waarom doe je het goede niet? Ik heb jou gezegd, o mens, wat goed is – te doen gerechtigheid.' Die stem alleen is God.

Je kunt hem horen. Door heel de bijbel heen wordt gezegd dat wij een stem hebben gehoord. Wij, ik, jij – herken je dit? Ooit, op enig moment in je leven, je was in de diepte of in de zevende hemel, in de woestijn of in een tuin, in de nacht, in de storm, in de luwte, je was in jezelf, in een ander – we waren met velen, onder één dak, rondom één tafel: ooit zouden wij een stem gehoord hebben, die riep uit 'vuur'. Vuur is waar je niet in kan, ondoordringbaar. Een stem uit het onbereikbare, van de overkant, toch van vlakbij. Je hoorde je naam en je verstond, je wist je geroepen. Waartoe? Dat komt later. Eerst komt die seconde dat je weet: die daar geroepen wordt, ben ik. Alle 'godheid' van de wereld zwijgt, meedogenloos, commandeert, hoont, beschuldigt of beveelt. Deze roept. Stem, tot jou gericht.

Licht, riep de stem, zo staat geschreven in dat boek, daarmee is het begonnen. Het eerste begin heet 'schepping'. Het tweede begin heet 'bevrijding'. Men zegt ook wel 'verlossing'. Verlossing klinkt meer geestelijk – terwijl er niets zo lichamelijk is als een kind verlossen uit de moederschoot, een moederschoot verlossen van een kind. In kerkentaal heeft 'verlossing' vooral met je ziel te maken. In de bijbel gaat het over bevrijding van hele mensen.

In het bijbelse boek van de Uittocht staat geschreven dat Mozes zijn naam hoort roepen uit de brandende doornstruik. De roepende stem zegt dat hij de God van Abraham, Izaäk en Jakob is, en dat hij de ellende van ‘de kinderen van Israël’ gezien heeft; dat hij hun geschreeuw vanuit hun onderdrukking heeft gehoord en dat hij is afgedaald om te bevrijden.

Om duidelijk te maken dat de God van Abraham en van Mozes en van Jezus niet het Opperwezen is dat sinds mensenheugenis en steeds opnieuw bedacht, gedroomd, gevreesd en gehaat wordt, en in naam waarvan mensen elkaar onderdrukken en de stuipen op het lijf jagen, waagt de bijbel het om in dit onvergetelijke beeld de onbeeldbare te noemen: je denkt dat hij troont, onbereikbare verte, maar hij is ‘afgedaald’. In een wereld waarin het woord ‘god’ nog altijd ‘allerhoogste macht’ en ‘opperwezen’ betekent, en waarin miljoenen smadelijk afhankelijk zijn van allerhoogste machten, is een god-die-afdaalt-om-te-bevrijden een volstrekt onvoorstelbare. Zeg maar een niet-god.

‘Gezien heb ik, gezien. En gehoord heb ik,’ zegt die afgedaalde God. Hoe heeft hij gezien? Koud en meedogenloos, met de honnende glimlach die we kennen van zoveel mensengezichten? ‘Gezien heb ik, gezien’ betekent: gezien heb ik tot ik niet meer kon, tot ik het, blind van tranen, niet meer kon aanzien; toen ben ik afgedaald, uit mijn hemel, van mijn troon, uit mijzelf. Als je ooit op een troon of een eigen stoel, in een hoge, comfortabele positie hebt gezeten, weet je dat je af moest dalen om iemand te kunnen helpen. Zo staat van deze God geschreven: afgedaald ben ik om ze te bevrijden uit de hand van Egypte.

*Nu, hier is het luid schreeuwen van de kinderen van Israël
tot mij gekomen
en ook heb ik de pijn gezien,
hoe die van Egypte hen kwellen.*

Ga jij,

*ik stuur jou naar Farao,
leid mijn volk, de kinderen van Israël, uit Egypte weg.*

Mozes sprak tot God:

*Wie ben ik dat ik naar Farao ga,
dat ik de kinderen van Israël uit Egypte zal leiden?*

Hij sprak:

Omdat ik zal zijn met jou. (...)

Mozes sprak tot God:

*Dan kom ik bij de kinderen van Israël, ik,
en dan zeg ik tegen hen:*

*‘De God van jullie vaders
heeft mij naar jullie toe gestuurd’ –
dan zeggen ze tegen me:*

*‘Hoe is zijn naam?’ –
wat zeg ik hun dan?*

God sprak tot Mozes:

Ik zal er zijn zoals ik ben.

Hij sprak:

*Dit moet je zeggen tot de kinderen van Israël:
“Ik zal er zijn” heeft mij naar jullie toe gestuurd.’*

En nogmaals sprak God tot Mozes:

*Dit moet je zeggen tot de kinderen van Israël:
‘JHWH, de God van jullie vaders,
de God van Abraham, de God van Izaäk, de God van Jakob
heeft mij gestuurd.’*

*Dit is mijn naam voor altijd,
zo zal ik jullie gedenken van geslacht op geslacht.*

(Exodus 3:9-15)

6

JHWH, vier letters, vormen de Naam die niet uitgesproken wordt, maar door deze stem uit het vuur vertaald wordt als 'Ik zal er zijn zoals ik ben' – en zoals ik ben zal ik doen: ik stuur jou naar de kinderen van Israël, die ik heb horen schreeuwen van ellende. 'Dit is mijn naam voor altijd, zo zal ik jullie gedenken...': 'Ik zal er zijn' zal altijd en steeds opnieuw herkenbaar zijn in iemand die gestuurd wordt naar mensen in nood. Hij 'bestaat', komt nabij, is aanwezig en werkt in mensen die zich laten sturen naar mensen-in-nood.

Zo denkt de bijbel over God. Zo denkt, aldus de bijbel, God over mensen.

Bewijs dat maar eens, dat je gestuurd bent; leiders genoeg die dat hebben gezegd. Bewijs het jezelf: gestuurd om verdrukten te doen gaan in vrijheid; misschien maar één verdrukte, één troosteloze die ooit even ópademde. Dat je gestuurd bent, weet je meestal pas wanneer je 'als geroepen' komt. En als je luisterend leeft, hoor je roepen en soms weet je dat het tot jou gericht is. Aan het onontkoombaar concrete zal steeds weer duidelijk worden dat je gestuurd bent. Onontkoombaar concreet zijn dakloze kinderen, hongerbuiken, brandwonden en al die andere pijn – en tegen pijn helpt niets anders dan dat je erbij bent met je lichaamswarmte en je aandacht, ook wel je 'ziel' genoemd.

7

Het woord 'god' is ingesponnen in misverstanden en praatjes. Er is een onbewuste taal over 'god', een taalvergaarbak waarin van alles bij elkaar zit, van bijbelse, Grieks-wijsgerige, Germaanse of Oosterse huize. En er zijn heel wat geruchten over 'god' in omloop. Ik denk dat velen van hen die op zondag in een kerk bijeenkomen, delen in die onbewustheid, en door die geruchten in verwarring worden gebracht, ze denken dat het gaat over de

God van de bijbel, maar nee, het gaat over een almachtig opperwezen.

Het lijkt noodzakelijk steeds opnieuw de Naam van de bijbelse God uit te leggen en met elkaar af te spreken dat wij met 'God' bedoelen: die ene die het kermen van mensen hoort en niet harden kan dat zij vernederde, geknechte, verlaten en verachte wezens zijn, en daarom iemand, jou, mij, stuurt naar hen toe, om ze te bevrijden uit de macht van hun onderdrukkers. Deze, die mensen stuurt naar mensen in nood, die zó heet, is niet de god van woordenboeken, enquêtes en publieke opinie.

Nawoord

'Hij' wordt er over de onbeeldbare 'stem-uit-het-vuur' gezegd. Persoonlijk – niet Het. Dat is een beslissend verschil. Wat geloof je? Nou, ik geloof wel dat er iets is, iets – iets of iemand? Iemand zegt het verhaal. Iemand die hoort, weet, ziet. Niet het Lot – het noodlot hóórt niet, spreekt niet – over alle goden wordt in de liederen van Israël gehoond dat zij stom zijn. Deze spreekt. 'Iets' heeft geen ogen die zien – 'gezien heb ik, gezien de onderdrukking,' zegt de Stem tegen Mozes. Iets kent geen lijden, heeft geen hart. De bijbel is de bijbel, omdat zij over een god spreekt die het hart heeft zich in te laten met mensen in nood. En dan ben je iemand.